

UGDYMAS KAIP ATEITIES ŽMOGAUS KŪRIMAS: KELETAS ŠTRICHŲ

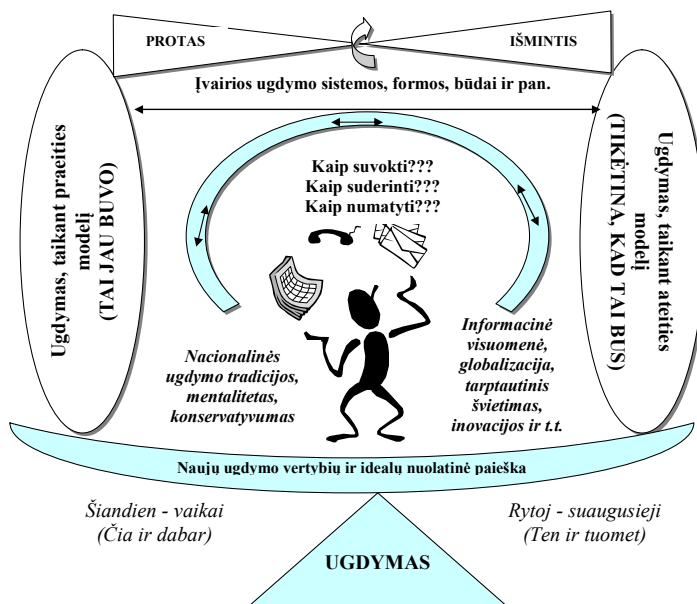
Vincentas Lamanuskas
Vilniaus universitetas, Lietuva

Visuomenės informatizavimas / technologizavimas (informacijos ir technologijų bumas) sukelia esminius pokyčius ne tik komunikacijos srityje, bet ir lemia giluminius kultūros pokyčius – pažeidžiamas kultūrų balansas. „Žemutinė“ (*masinė*) kultūra pradeda dominuoti prieš „aukštutinę“ (*elitinę*) kultūrą. Ar tai reiškiasi ugdyme? Ar iš tiesų dekonstruktyvizmo ir postmodernizmo koncepcijos lems ateities ugdymą? Tikriausiai, kad taip. Akivaizdu ir neišvengiama, kad ugdymo transformacija vyksta, veikiant naujoms technologijoms ir žmonių praktikai, kuri keičia visą socialinę tvarką.

Akivaizdu, kad apie ateities ugdymą, ateities mokyklą buvo kalbama ir diskutuojama nuolat. „Ateities mokykla turėtų būti taip sutvarkyta savo turiniu ir metodais, organizacinėmis formomis, kad visi ugdytiniai gautų vienodą išsilavinimą ir išsiauklėjimą. Tada jų brandos skirtumus lems tik individualios savybės, o ne mokyklų skirtumai, kurie yra reikalingi profesionalams rengti“ (Jovaiša, 1998). Prabėgus 25 metams mes ir toliau kalbame apie ateities mokyklą. Ar galima įsivaizduoti ateities mokyklą? Ar įmanoma visiems ugdytiniams suteikti vienodą išsilavinimą? Ar tai neprieštarauja bendrajai sisteminei logikai (pvz., išsilavinę – beraščiai)? Ugdymas ateičiai sudėtingas konstruktas, apimantis fizinį, intelektualinį, asmenybinį, technologinį ugdymą ir kt. Tai daugialypis procesas, kuriame derinami skirtingi požiūriai, skirtingos (kartais ir prieštaringos) metodologijos, sistemos, formos ir pan. (1 pav.) (Lamanuskas, 2004).

1 paveikslas

Ugdymas – ateities žmogaus kūrimas

Šiuolaikinės technologijos (ypač IRT srityje) dar labiau paspartins ugdymo transformacijas. Kalbant bendra prasme, dabartinės technologijos yra sąlyginai pigios, lengvai prieinamos. Dar daugiau, jos yra neutralios kultūrų skirtumams. Kita vertus, jų skvarbumas itin didelis, ką stebime jau šiandien. Jos gali greitai įsiskverbti į socialinius (įskaitant ugdymo) procesus ir atitinkamai jiems daryti įtaką. Tai savo ruožtu formuoja naujus reikalavimus švietimo / ugdymo sistemoms apskritai. Kaip pavyzdį galime minėti dirbtinį intelektą (AI). Tyrėjai pastebi (Ahmad ir kt. 2023), kad dirbtinis intelektas gali turėti didelės teigiamos įtakos ugdymui. Tačiau nepaisant jo naudos, negalima ignoruoti susirūpinimą keliančių problemų, susijusių su sprendimų priėmimo praradimu, tinginyste ir saugumu. Jau dabar dirbtinio intelekto poveikis ugdymu sulaukė nevienareikšmiškų reakcijų: vieni tai laiko pažangiu žingsniu, o kiti – nerimauja, kad dirbtinis intelektas gali sumažinti analitinius įgūdžius ir paskatinti netinkamą elgesį (Grassini, 2023). Galima sutikti, kad XXI amžiuje reikia atnaujinti švietimo tikslo suvokimą (Power, 2006), kuris atkurtų žmogaus vystymosi harmoniją, labiau pabrėžiant socialinius, kultūrinius ir moralinius ugdymo aspektus. Dabartinė ir ateities švietimo politika neabejotinai susijusi su globalizacija ir sparčiais pokyčiais visuomenėje, kurie yra tikra informacinė revoliucija, susijusi su informacinių komunikacinių technologijų plėtra ir jų naudojimu (Lamanauskas, 2008).

Visų pirma ateities ugdymas bus akivaizdžiai stratifikuotas, ir bus nulemtas prieigos galimybėmis. Vadinas ugdymo (švietimo) sistema turės pasižymėti dviem esminėmis savybėmis – mobilumu (gebėjimas greitai keistis) ir reaktyvumu (gebėjimas reaguoti į pokyčius).

Nepaneigiamas faktas jog egzistuoja savita švietimo rinka. Žinoma aksioma, kad parduoti rinkoje lengviausia „aukštą“ profesionalumą. Žinoma ir kita tiesa – mokytojai (neskaitant retų išimčių) seniai atrato savo edukacinę veiklą sutikrinti su ugdymo mokslu (atitinka ar neatitinka), t. y. verifikuoti. Papildyti asmeninį teorinių žinių bagažą taip pat neskubama dėl įvairių priežasčių. Ką šiandieninėmis sąlygomis reiškia nekonkurentabilus mokytojas? Suprantama, kad čia galimi įvairūs momentai. Tai reiškia, kad yra mokytojų, kurie nepalaiko nuolatinio profesinio tobulėjimo, nėra nusiteikę naujovėms ir nesiekia jų įgyvendinti, ko rezultatas – negebėjimas prisitaikyti prie naujų iššūkių švietimo srityje. Mokymo ir mokymosi poreikiams nuolat kintant, mokytojas lieka tose pačiose pozicijose. Dar daugiau, toks mokytojas nesiryžta bendradarbiauti su kitais mokytojais, yra pasyvus ir neimklus švietimo sistemos pokyčiams apskritai. Kita vertus, svarbu suprasti, kad tai gerokai subjektyvus dalykas, kuris vertinamas skirtingai priklausomai nuo vertintojų požiūrio. Kitaip sakant, tai, kas laikoma nekonkurentabilumu vienoje situacijoje, gali iš esmės skirtis kitoje situacijoje ar kontekste. Nepaisant to, mokytojas yra ir išliks pagrindine ir svarbiausia ugdymo proceso dalimi (Lamanauskas, 2013).

Ką daryti, jei mokytojas šiandien neatlaiko konkurencinės kovos švietimo rinkoje? Kokia prasmė skelbti, kad mokytojas yra ir bus prestižinė profesija? Klausimų daug, o atsakymų kaip visuomet stoka. Čia ir iškyla ta pati klasikinė balanso problema. Atrodytų, visi siekiame sukurti efektyvią, saugią, sveiką ir pan. mokymo(si) aplinką. Tačiau neturėtume pamiršti, kad visame kame egzistuoja balansas. Tai yra balansas tarp individualaus ir kolektyvinio (grupinio) mokymo(si), teorijos ir praktikos, vertinimo ir grįžtamojo ryšio, sociohumanitarinio ir gamtamokslinio ugdymo, automatizuoto (mašininio) mokymo(si) ir „gyvojo“ ugdymo ir t. t. Kaip pavyzdį galima paminėti dalykų balansą. Ugdymo programos turėtų būti sudarytos taip, kad būtų akcentuojamas bendrasis išsilavinimas, o ne dėmesys

telkiamas tik į tam tikras sritis – egzaminus (pvz., STEM). Turime galvoti apie humanitarinių, socialinių, gamtos ir technikos mokslų sričių žinių prasmingą sąryšį, o taip pat jų vaidmenį (dimensiją) formuojant visapusišką asmenybę (Aberšek, 2008). Svarbiausiu dalyku išlieka (turėtų likti) mokinių įvairių sričių gebėjimų plėtojimas, įskaitant kūrybinį, kritinį mąstymą, problemų sprendimą, adekvačią komunikaciją.

Svarbiausia yra suprasti, kad ugdymo balansas yra dinamiškas procesas, kurį reikia nuolat vertinti ir tobulinti, atsižvelgiant į nuolat besikeičiančius ugdymo(si) poreikius.

Literatūra

- Aberšek, B. (2008). Future for science and engineering education. *Problems of Education in the 21st Century*, 6(1), 9–17. <https://www.scientiasocialis.lt/pec/node/106>
- Ahmad, S. F., Han, H., Alam, M. M., Rehmat, M. K., Irshad, M., Arrano-Munoz, M., & Ariza-Montes, A. (2023). Impact of artificial intelligence on human loss in decision making, laziness and safety in education. *Humanities & Social Sciences Communications*, 10, Article 311. <https://doi.org/10.1057/s41599-023-01787-8>
- Grassini, S. (2023). Shaping the future of education: Exploring the potential and consequences of AI and ChatGPT in educational settings. *Education Sciences*, 13(7), Article 692. <https://doi.org/10.3390/educsci13070692>
- Jovaiša, L. (1998). Universalus ugdymo idėja [The idea of universal education]. Kn.: *Edukologijos idėjos Lietuvos švietimo sistemos modernizavimui* [Educational ideas for the modernisation of the Lithuanian education system] (pp. 38–41). Technologija.
- Lamanauskas V. (2004). *Ugdymas: aksiomatinis ir sisteminis aspektai* [Education: Axiomatic and systemic aspects]. UAB „Ciklonas“.
- Lamanauskas, V. (2008). Education fortunes and failures: Between tendencies and contingencies. *Problems of Education in the 21st Century*, 6(1), 5–8. <https://www.scientiasocialis.lt/pec/node/105>
- Lamanauskas, V. (2013). Information communication technologies, education quality and challenges for future. *Problems of Education in the 21st Century*, 56(1), 5–7. <http://dx.doi.org/10.33225/pec/13.56.05>
- Power, C. (2006). Education for the future: An international perspective. *Educational Research for Policy and Practice*, 5, 165–174. <https://doi.org/10.1007/s10671-006-9003-9>

Summary

EDUCATION AS CREATION OF A FUTURE HUMAN: A FEW LINES

Vincentas Lamanauskas

Vilnius University, Lithuania

Informatization /technologization of society (information and technology boom) causes fundamental changes not only in the field of communication, but also conditions deep culture changes – culture balance is damaged. "Lower" (*mass*) culture begins to dominate over "higher" (*elite*) culture. Does this manifest itself in education? Will really the concepts of deconstructivism and postmodernism determine the future of education? Probably so. It is obvious and inevitable that the transformation of education takes place under the influence of new technologies and human practice, which changes the entire social order.

Can you imagine the school of the future? Is it possible to provide equal education to all students? Does this not contradict the general systemic logic (e.g., educated, but illiterate)? Education for the future is a complex construct that includes physical, intellectual, personal, technological education, etc. It is a multifaceted process that combines different approaches, different (sometimes contradictory) methodologies, systems, forms, etc.

First, the education of the future will be clearly stratified and will be determined by access possibilities. Thus, the educational system will have to distinguish itself by two essential characteristics – mobility (ability to change quickly) and reactivity (ability to react to changes).

What if a teacher is not able to cope with the competitive struggle in the education market today? What is the point of announcing that teaching is and will be a prestigious profession? There are many questions, but there is a lack of answers as usual. Here emerges the same classical balance problem. It seems that we all strive to create an efficient, safe, healthy, etc. teaching/learning environment. However, we should not forget that there is a balance in everything. It is a balance between individual and collective (group) teaching/learning, theory and practice, assessment and feedback, automated (machine) teaching/learning and “live” education, and so on. Subject balance can be mentioned as an example. Curricula should be designed to emphasise general education rather than focusing only on certain areas such as exams (e.g., STEM). The most important thing remains (should remain) the development of students’ abilities in various fields, including creative, critical thinking, problem-solving, and adequate communication.

Received 20 September 2023; Accepted 22 November 2023

Cite as: Lamanauskas, V. (2023). Ugdymas kaip ateities žmogaus kūrimas: keletas štrichų [Education as creation of a future human: A few lines]. *Švietimas: politika, vadyba, kokybė / Education Policy, Management and Quality*, 15(1), 4-7. <https://doi.org/10.48127/spvk-epmq/23.15.04>

Vincentas Lamanauskas

PhD, Professor & Chief Researcher, Vilnius University Šiauliai Academy, P. Višinskio Street 25-125, LT-76351 Šiauliai, Lithuania.

E-mail: vincentas.lamanauskas@sa.vu.lt

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4130-7899>